Анализ на ХАДЖИ ДИМИТЪР

Публикувано от **Simonsita** на **13.03.2010**

Анализ на - „ХАДЖИ ДИМИТЪР” от ХРИСТО БОТЕВ

(идейно-естетически анализ)

Поемата „Хаджи Димитър” е творба, в която конкретността на българско именно назоваване скрива космическото бездъние на лично твор-ческото и колективно митологичното съзнание. Праисторическата древна болка на човешка-та душа пред вечната безкрайна и безначална проекция на инобитието ражда конкретния вик на Ботевото желание за възкресение:

Жив е, той, жив е!

Сегашният миг на пророческо заклинание-повторение актуализира при всеки досег с Ботевия стих универсалната поривност на човешкото съзнание да преодолее мимолетността на тлен-ното си битие. Сегашният миг на мисловен проблясък е вече безкраен полет към вселенските дълбини на един космически разум и съзнание, които в чисто български, национален аспект имат измеренията на митологично-баладичното и героично-съдбовното.

Викът на болка: „Жив е, той, жив е!”, е вик на ужас от смъртта, от нейното вездесъщо трансцедентно битие в съзнанието на човека. Човеш-кият глас е връзката между реално и имагинерно. Дистанцията между лично, „АЗ”-ово съзнание и реално колективно битуване в мита на българс-кото съзнание Ботев очертава чрез условното легендарно извисяване на третоличната безли-менна форма „той” във фолклорно-песенното пространство на героизъм и смърт- „там”, кон-кретизирано от родните материални обеми на българския национален символ - Балкана.

Само в един стих: „Жив е, той, жив е! Там на Балкана”, Ботев разкъсва естествената хронологическа верига във времето и в човешкото със-нание нахлуват прадревни гласове, сякаш дош-ли от отвъдното, за да напомнят за качеството на българина, завинаги съхранено в предадена-та легенда и песен:

потънал в кърви, лежи и пъшка

юнак с дълбока на гърди рана.

Дълбоки и здрави са корените на приемстве-ност и унаследени традиции в българската народопсихология. Анафората: „...юнак с дълбока на гърди рана, юнак във младост и в сила мъжка", е доказателство за естествен преход между ле-гендарно минало и трагично-героично настояще, в което безбрежният бяг на времето разрушава битовите реални на българската национална екзистенция: „очи тъмнеят, глава се люшка", по-тапяйки колективния национален „АЗ" - леген-дарно извисен до третоличното „той" - в кос-мическата художествена дълбина на вечното баладно безсмъртие: „очи тъмнеят, глава се люшка, уста проклинат цяла Вселена!" Българският национален жертвеник е осветен от Ботевото проклятие за вечна национална саможертвеност като личен избор: „В редовете на борбата да си найда и аз гробът!" („Моята молитва")

Сякаш събраната от дълбините на отвъдното юначност на отминали поколения в митичния об-раз на юнака разчита в родната българска висина трагичните знаци на съдбовното настояще. В небитието изтича нишката на български наци-онален живот. Мигът спира.

Лежи юнакът, а на небето

слънцето спряно сърдито пече;

жътварка пее нейде в полето,

и кръвта още по-силно тече!

Между родната висина на духа и тъмната неизбродна глъбина на българската земя, жертвено съхранила спомена за легендарния чутовен юнак, застава песента - гласът на българското трагич-но настояще:

Жътва е сега... Пейте, робини,

тез тъжни песни!...

В човешкия глас, в дълбината на неговата бол-ка и тъга се срещат поколенията. Нахлуват свет-лините на помръкнали човешки желания, на угас-нала, несбъдната национална мечта. Трагичният пламък на неугасимо народно страдание гради светлината на постоянен символ в българската народно-песенна традиция - „слънцето".

Ботев променя знаците на националната сим-волика. Живителната струя на небесното свети-ло потъва в черната тъмна сянка на безсмисле-ната национална саможертвеност. И сякаш ед-на мъртва, застинала светлина залива съзнани-ето на българина, предричайки вечна робска участ и трагично национално настояще:

...Грей и ти, слънце, в тази робска земя!...

Липсата на перспектива е в поетичната прокоба за юначната смърт:

...Ще да загине и тоя юнак...

Ботев променя традицията. Протяжният плач на погребалната песен, леещ се от векове като национална прокоба над българската земя, е за-менен с нова, баладна трактовка на героичния мит:

Този, който падне в бой за свобода,

той не умира...

Безименната извисена героика на третолич-ното „той" защитава реалната жертвеност на ко-лективния национален „АЗ" в мига на личен из-бор, когато свободата на духа устремява погле-да на предците ни към високата небесна вие на национална саможертвеност. Това е мигът, в който националното величие на саможертвата слива вечните стихии на земя и небе, за да изп-лете благодарствения песенен благослов на звяр и природа: „... него жалеят земя и небо, звяр и природа..." Изконно-българското - като небесна вис и земна твърд- гради олтара на националното без-смъртие: „и певци песни за него пеят".

Песента на родните български стихии - земя, небе, звяр и природа - е новият жречески ри-туал, който не оплаква, а езически извисява тленното до баладната висина на героичното безсмъртие.

Ботев променя и символиката на цветовете. Денят - дневната светлина - стават израз на духовно-баладичното, което търси материализация в психологическото равновесие между материално-земното и духовно-жертвеното като овладяна природна стихия. Изживяната болка посте-пенно преминава в стилизирания възторг-преклонение пред националния жертвеник. Нахлува веч-ната светлина на безсмъртието и знаците на пра-езическата тотемна сила на почит и величие - орлицата, вълкът и соколът, очертават двуполюс-ния вертикален модел на национално безсмър-тие: „Свобода или смърт! "

Реално пространство за българската свобода се оказва трагично отчуждената родна земя - жестока и страшна като хищник в своето изкон-но, природно-стихийно отмъщение. Далечният тотемен знак на вълка символизира тези раз-войни, народокултурологични процеси в Ботевата метафорика.

Смъртта и свързаните с нея тотемни символи на духовната небесна вие - орлицата и соколът, се оказват много по-естествена среда за худо-жествена изява на героична, юначна саможерт-веност. Статиката в полето на двете царствени птици доказва спирането на мига, в който наци-оналната духовност - женското начало - орли-цата, преодолявайки трагическото отчуждение на родната земя, достига до високото баладично пространство на героика и красива жертвена смърт, когато

човек и символ се сливат. Тога-ва символ и тотем - юнак и сокол - стават на-ционален символен знак на реално безсмъртие:

Денем му сянка пази орлица

и Вълк му кротко раната ближе;

над него сокол, юнашка птица,

и тя се за брат, за юнак грижи!

Сякаш родовият корен, като пророчески то-темен знак на жрицата - майка (орлицата) е за-бит дълбоко в инобитието на духовната небесна вие. Историческата нишка на съдбата минава през кървавия делник на страшния национален избор, в който човек за човека е вълк, а родна-та земя - отчуждена и страшна в хищната болка на страданието - ражда високата духовна про-екция на подвига и саможертвата, за да може духът български да извърви отново пътя на де-дите и незнайният чутовен юнак да се побрати-ми със сокола - царственият тотемен знак на праотците, оживял в Ботевото баладично прос-транство на оцеляла и възкръснала саможертва. Вертикалният митологичен разрез на духовно-баладичното: ОРЛИЦА ВЪЛК СОКОЛ - разкрива страшната инобитийна картина на спрялото време, в което вечното движение на болката разлива границите между минало, нас-тояще и бъдеще.

Безначалието и безкрая в психокосмоса на чо-вешката душа Ботев обективира чрез природни-те усети на една древна национална душевност:

месец изгрее...

звезди обсипят...

гора зашуми...

вятър повее.

В подсъзнанието на българския дух, като веч-но жива, съхранена болка, изгрява надеждата - „месец изгрее". Родната духовна висина се из-пълва с тайните красиви помисли, озарени от вътрешната светлина на духовния порив, на меч-тата: „звезди обсипят сводът небесен", понесе-ни като обещание в приглушения поетичен на-пев на легендата и мита.

Древното инобитие на родовия дух оживява в странното затишие на природните стихии в мига, предвещаващ буря. Отново времето спира. Епо-хите и поколенията сменят местата си. Странна древна тишина настъпва в психокосмоса на бъл-гарската душевност. И тогава гласовете от древ-ната българска старина оживяват, запяват в оду-хотворената природна стихия на родното: „гора зашуми... ”

Вятърът понася песента нагоре към висинето, към Балкана - Ботевият смисъл на национална жертвеност - като песенен жертвен зов на ре-алната човешка болка, достигнала прага на веч-ното като безкрайно космическо измерение на безсмъртието:

гора зашуми, вятър повее

Балканът пее хайдушка песен!

Последен зов, последен вик на душата преди тя да полети в безкрайната тишина на национал-ното духовно инобитие.

Бяла самодивска нишка свързва реално и има-гинерно в красивия свят на Ботевите песенни визии. Материалните обеми на родното изчез-ват. Съзнанието гасне, но в безмълвното безплътие на инобитието идва ритуалната песенна раздяла с живота. Звуците на родното се изпъл-ват със светло духовно безмълвие. Песента е материализирана не в тон, не в глас, а чрез цвят. Бялото безплътие на самодивата и зелената жиз-неност на българската земя изплитат инобитийната същност на песента, с която юнакът, пред прага на вечното, обръща последен про-щален взор към родното: „И самодиви в бяла пременяна, чудни, прекрасни, песен поемнат, -тихо нагазят трева зелена и при юнакът дойдат, та седнат.” Смъртта, като нечакана годеница обгръща съз-нанието на героя. Студената тръпка на страха от срещата с отвъдното присъства чрез фолклорната естетизация на постоянни песенни метафори: „вода сту-дена”. Това е все още живата тръпка на болката, която води юнака на среща с безсмъртието, ко-гато човекът избира смъртта и се венчава зави-наги с духа на българската земя:

...и той я гледа - мила, засмена!

Светлина облива прокълнатата душа на героя. Той се е докоснал до вечното. Извисил е духа си до безсмъртно-жертвеното. Остават знаците на реално-трагичното - Балкана и красивата като легенда юначна смърт.

Ботев ни завещава болката чрез светлината на саможертвата:

... юнакът лежи,

кръвта му тече,

... и слънцето пак пече ли - пече!

Символите на национална жертвеност изграж-дат нова наследствена традиция в духа на бълга-рина красивата героична среща със смъртта, като нова наследствена традиция за поколенията след Ботев, става във високото баладично пространс-тво на националния жертвеник - Балкана, където звучи неистовото Ботево:

Жив е, той, жив е!

Powered by
Bukvar.bg
© 2010-2024